Suomen Poliisijärjestöjen Liitto

62/12/2023

20.10.2023

Valtiovarainvaliokunta hallinto- ja turvallisuusjaosto
sanna.turpeinen@eduskunta.fi

HE 41/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024

Eduskunnan Valtiovarainvaliokunta hallinto- ja turvallisuusjaosto lausuntopyyntö 12.10.2023

Poliisitoimi

Valtion talousarvioesitys 2024

”Hallitusohjelman tavoitteena on turvallinen oikeusvaltio Suomi, turvallisuuden tunteen vahvistuminen ja turvallisuusviranomaisten toimintakyvyn varmistaminen. Toiminnan painopisteinä ovat sisäisen turvallisuuden strategisista ydintehtävistä huolehtiminen sekä keskeiset kansalaisille tarjottavat palvelut. Tavoitteiden saavuttaminen muuttuneessa turvallisuusympäristössä edellyttää hyvää ennakointi- ja analyysikykyä, yhteistä tilannekuvaa ja turvallisuusviranomaisten suorituskyvyn turvaamista.”

Yleistä poliisitoimesta

Vaikka poliisien määrä on muutaman viime vuoden aikana lisääntynyt ja suunnitelmien mukaan sitä ollaan vielä lisäämässä, olemme vielä kaukana vuoden 2010 tasosta. Vuonna 2010 poliisien määrä oli 7875 poliisimiestä (htv). Vuoden 2021 toteuma oli 7418 henkilötyövuotta, 2022 toteuma on 7515 ja 2023 arvio toteumasta on 7589. Näin pienet lisäykset eivät merkittävästi lisää poliisin operatiivista suorituskykyä. Tavoite vuodella 2024 on 7639, suunta on oikea, mutta tavoitteen saavuttaminen on haasteellista, koska Poliisiammattikorkeakoulusta valmistuu lähitulevaisuudessa ns. vajaita kursseja.

Sisäisen turvallisuuden selonteossa vuonna 2021 todetaan poliiseja tarvittavan 8200, mikäli poliisi haluaa turvata riittävän läsnäolon ja hälytysvasteen kaikkialla Suomessa. Poliisimiesten vähentyminen on näkynyt erityisesti HARVA-alueella, jossa poliisipartioiden määrä on laskenut huomattavasti 2010-luvulla. Partioiden määrän väheneminen on heikentänyt poliisin kykyä vastata esim. terrori-iskuun HARVA-alueella.

Venäjän oikeudeton hyökkäys Ukrainaan ja sen jälkeinen Suomen Nato-jäsenyys lisäävät myös Suomen riskiä joutua Venäjän hybridivaikuttamisen kohteeksi. Hybridivaikutusta voi tapahtua monella eri tasolla ja tällä hetkellä poliisin kyky vastata sisäiseen turvallisuuteen kohdistuvaan hybridivaikuttamiseen on heikko.

Julkisuudessa on ollut puhetta reservipoliisihankkeen uudelleen käynnistämisestä. Samaan aikaan on myös puhuttu, ainakin poliisihallinnon sisällä ”Siviilistä poliisiksi-hankkeesta”, jossa

tietyn siviilikoulutuksen saaneita koulutetaan pääsääntöisesti rikostutkinnan poliisitehtäviin. Poliisi tarvitsee reserviä suoriutuakseen mahdollisen kriisiajan tehtävistä, mutta normaalin päivittäistoiminnan turvaaminen tilapäisellä reservillä tai tilapäisillä ratkaisuilla on kyseenalaista.

Tutkinnassa tarvitaan erikoisosaamista esim. talous- tai kyberrikostutkinnan osalta, mutta koulutushankkeissa tulee pitää huoli siitä, että kyseissä tehtävissä toimivilla on riittävät tiedot ja taidot mm. poliisin toimintataktiikoista- ja tekniikoista sekä riittävä ymmärrys pakkokeino- ja esitutkintalaeista. Lisäksi esimiestehtäviin valittavilla tulee olla riittävä johtamisosaaminen, mitä kaikki akateemiset loppututkinnot eivät välttämättä pidä sisällään. Oikoteitä poliisin oikeuksiin, vastuisiin ja velvoitteisiin ei tule rakentaa.

Valvonta- ja hälytystoiminta sekä liikenneturvallisuus

Poliisilaitosten priorisointipaineessa säästöt ja leikkaukset ovat kohdistuneet pääsääntöisesti muuhun kuin hälytystoimintaan. Rikostorjunnassa on viitteitä ongelmista rekrytoida henkilöstöä tutkintatoimeen. Tutkinnassa työskentelevät henkilöt raportoivat toistuvasti riittämättömistä resursseista, jotka näkyvät erityisesti ns. päivittäisrikostutkinnassa, jossa ei ole aikaa selvittää rikoksia. Henkilöstö joutuu vastoin ammattietiikkaansa kirjaamaan tutkittavia tapauksia keskeytetyiksi, koska aikaa tutkintatoimenpiteisiin ei ole, vaikka juttu sinänsä olisi selvitettävissä.

Toimintavalmiusajan parantaminen vaatisi enemmän partioita, jotta niiden toiminta-alueet pysyisivät toiminnallisesti järkevinä. Mikäli toimintavalmiusaikaa pyritään parantamaan nykyisillä resursseilla, joudutaan tekemään entistäkin suurempia leikkauksiin ennalta estävästä toiminnasta, mikä tulee vähentämään entisestään muun muassa nuorten parissa tehtävää työtä (koulupoliisitoiminta), liikenteenvalvontaa sekä poliisimiesten jalkautumista yleisillä alueilla. Poliisimiesten partiointitehtävien ohessa suorittama ennalta estävä valvonta tulee vähenemään. Leikkaukset tulevat todennäköisesti kohdistumaan ennalta estävään toimintaan ja tämä tulee näkymään rikostilastoissa.

Rikostorjunta

”Poliisi estää, paljastaa ja selvittää rikoksia tehokkaasti. Rikostutkinnassa varmistetaan rikosten esikäsittelytoiminnan sekä päivittäisrikostutkinnan tehokas suorittaminen. Rikostorjuntatoimenpiteitä kohdennetaan yksilön ja yhteiskunnan kannalta haitallisimpiin rikoksiin ja ammattimaista sekä järjestäytynyttä rikollisuutta torjutaan tietojohtoisesti ja rikoslajineutraalisti. Paljastavan toiminnan kohdentamisessa huomioidaan vaikuttavuuden lisäksi toiminnan oikeasuhtaisuus käytettävissä olevaan rikostutkinnan resurssiin. Nuoriso- ja jengirikollisuutta torjutaan määrätietoisesti laajan keinovalikoiman avulla. Rikostiedustelutoiminnan ja poliisin muiden rikollisuuden ja uhkien torjuntaan tähtäävien toimenpiteiden avulla torjutaan sellaiset rikokset ja hankkeet, jotka voivat vaarantaa oikeus- ja yhteiskuntajärjestystä tai sisäistä turvallisuutta.”

Tutkinnan henkilötyövuosiin ei ole tulossa merkittäviä panostuksia. Poliisin rikostutkinnasta tuleva viesti kertoo, että työuupumusta on havaittavissa entistä useammilla, eikä rikostutkintaa koeta houkuttelevaksi työtehtäväksi. Resurssien puute vaikeuttaa erityisesti piilorikollisuuden paljastamista. Kerätyn rikostiedustelutiedon analysointi ja tiedon hyödyntäminen operatiivisessa poliisitoiminnassa vaatisi enemmän henkilöstöresursseja.

Rikostorjunnan luvuissa tulee näkymään myös valvonnan sekä poliisipartioiden ennalta estävän toiminnan tason lasku. Vähentynyt valvonta tulee heikentämään päivittäisrikosten selvitysprosenttia. Vuonna 2009 rikostorjunnan tuottavuus (selvitetyt rikoslakirikokset/htv) oli 84. Vuoden 2021 toteuma oli 78 ja ennuste on heikkenevään suuntaan vuodelle 2024. Poliisin panostaessa väheneviä resursseja entistä enemmän vakavan rikollisuuden selvittämiseen jää päivittäisrikollisuuden selvittäminen entistä heikommaksi.

Poliisi on liukumassa koneistoksi, jossa ns. normaali kansalainen kohtaa poliisin vain saadessaan rangaistusvaatimuksen kameravalvonnan perusteella tai saadessaan kotiin ilmoituksen, että kellarikomeromurtoa ei tutkita. Tämä tulee ennen pitkään näkymään kansalaisten luottamuksessa sekä suhtautumisessa poliisiin.

Resurssien heikentyessä rikosten esitutkinta on pakko keskeyttää yhä useammassa tapauksessa. Tämä johtaa tilanteeseen, missä rikosten sarjoittamista tapahtuu entistä vähemmän. Tutkinta- ja valvontaresurssien heikentyessä myös piilorikollisuus lisääntyy. Varsinkin huumausaine- ja talousrikollisuus on usein piilorikollisuutta, jolloin esitutkinnan rajoittaminen tulee näkymään tilastoissa näiden rikollisuuslajien vähenemisenä, mikä luo väärän mielikuvan toiminnan tehokkuudesta. Tämä on vaarallista koko yhteiskunnan näkökulmasta.

Rikostutkinta on siirtynyt suuntaan, missä julkisuudessa esille nousevia ongelmia ratkotaan kohdennetulla rahoituksella. Tämä on johtanut tilanteeseen, jossa riittämätöntä henkilöstömäärää siirrellään yksiköstä toiseen sen mukaan mihin rahoitusta on kohdennettu. Siirrettävät henkilöt ovat aina jostain toisesta resurssista pois.

Lupahallinto

Lupahallinnon toimia suunniteltaessa tulee muistaa, että sähköiset palvelut eivät ole kaikkien kansalaisen tavoitettavissa. Vanhukset ovat epävarmoja digitaalisten palveluiden käyttäjiä. Samoin osalla Suomessa oleskelevista ulkomaalaisista ei ole digitaaliseen asiointiin tarvittavia välineitä kuten pankkitunnuksia tai tunnistautumiseen soveltuvaa henkilökorttia. Poliisin palveluverkko tulee pitää riittävän kattavana, jotta kaikilla on lähtökohtaisesti mahdollisuus saada poliisin lupapalveluista henkilökohtaista palvelua.

Kansalaisten ikääntyessä lupavalvonnan työtaakka kasvaa erityisesti ikäihmisten lupa-asioissa, kuten ampuma-aseluvat ja ajo-oikeusluvat. Harventuvassa palveluverkossa saattaa lupien valvonta hankaloitua kohtuuttomasti.

Poliisikoulutus

Poliisikoulutuksen aloituspaikkoja on nostettu vuodesta 2017 alkaen. Opiskelijapaikkojen määrä on nostettu 400:aan ja suunnitelmien mukaan sitä ollaan mahdollisesti nostamassa 500 aloituspaikkaan vuosina 2024 ja 2025. Ongelmia on ollut saada poliisiammattikorkeakoulun kursseja täyteen. Hakijoita on runsaasti, mutta pääsykokeet riittävällä pistemäärällä läpäisseitä on ollut useita vuosia riittämättömästi. Kurssit ovat useiden vuosien ajan jääneet vajaiksi. Poliisiammattikorkeakoulun vetovoima ei ole ollut riittävän kilpailukykyinen, koska pisterajat ylittäviä hakijoita ei ole ollut riittävästi.

Vastaukseksi hakijaongelmaan on Poliisiammattikorkeakoulun pääsykokeita ”helpotettu” soveltuvuustestien osalta. Vuosien saatossa on pääsykokeita kevennetty fyysisten kokeiden

osalta ja soveltuvuuskokeiden pisteytystä muutettiin viimeksi 2022. Muutoksista huolimatta kursseja ei kuitenkaan ole saatu täyteen. Ruotsissa on menty samaan suuntaan kokeiden suhteen, joka on johtanut entistä useammin kurssin keskeyttämiseen, koska alentuneiden pääsyvaatimusten vuoksi alalle soveltumattomia on päässyt opiskelemaan, keskeyttäen opiskelunsa myöhemmin.

Kurssivaatimusten laskeminen saattaa johtaa kurssien täyttymiseen, mutta toivottavasti ei poliisin ammattiin soveltuvuuden hinnalla. Parhaimmillaankin kurssien täyttöasteen parantuminen sekä opiskelijoiden soveltuvuus on nähtävissä vasta vuosien kuluttua, kun valmistuneet astuvat mukaan työelämään.

Suojelupoliisi

Tiedustelulainsäädäntö auttaa Supoa vastamaan yhteiskuntaan kohdistuviin uhkiin. Lainsäädäntö ei ole ainut merkittävä asia, vaan samaan aikaan tulee pitää huolta Supon pitkän aikavälin rahoituksesta. Henkilökuntaa tulee kouluttaa uusiin haasteisiin ja koulutetusta henkilökunnasta tulee pitää huolta tarjoamalla heille vakinaisia palvelussuhteita. Erityisesti hybridiuhkien torjuntaan tulisi antaa riittävästi resursseja, jotta Supo kykenee varoittamaan uhista muita sisäisen turvallisuuden toimijoita riittävän aikaisin.

Supon toimintavalmiutta kehitettäessä tulee huomioida myös paikallispoliisin resurssien merkitys Supon toiminnalle. Supo kerää tietoa paikallispoliisin kenttä- ja hälytyspartioilta sekä rikostutkinnasta. Resurssien väheneminen näkyy myös Supon mahdollisuutena saada tietoa kentän operatiivisilta toimijoilta. Lisäksi tulee huomioida poliisitoimen kyky reagoida Supon esille nostamiin uhkakuviin.

Lopuksi

Entistä pahemmin työuupunut poliisihenkilöstö on kovan paineen alla yhteiskunnan lisääntyvien vaatimusten takia. Henkilöstö kokee, ettei se pysty vastaamaan kansalaisten ja yhteiskunnan kasvaviin tarpeisiin. Muun henkilöstön (esim. vartijat, tutkinta- ja lupasihteerit) riittävä määrä on turvattava, jotta tukitehtäviä ei valu poliisihenkilöstölle.

Poliisin henkilöstössä on siis huolestuttavan paljon merkkejä työuupumuksesta, mutta tilanne on vakava myös Hätäkeskuslaitoksessa, jonka sairauspoissaolomäärät ovat valtionhallinnon korkeimpien joukossa.

Tulevaisuuden näkymiä poliisiorganisaatiossa pidetään heikkoina. Yhä useampi näkee, ettei organisaatiossa ole etenemismahdollisuuksia ja entistä useampi suunnittelee alanvaihtoa. Poliisin virkatutkinnon suorittaneet kokevat ongelmaksi sen, että vähiä alipäällystö- ja päällystöpaikkoja annetaan organisaation ulkopuolelta siviilitutkinnolla tuleville henkilöille. Monesti vielä huomattavan korkeilla vaativuustasoilla. Poliisiorganisaatio koetaan keskimäärin heikommaksi työpaikaksi kuin valtionhallinnon muut virastot (Valtion henkilöstön työtyytyväisyys vuonna 2022 VMBaro).

Poliisin henkilöstötilanteessa on viitteitä Ruotsin poliisissa tapahtuneesta kehityksestä, jossa poliiseja alkoi siirtyä pois organisaatiosta syistä, jotka on Suomessakin nostettu esille henkilöstöbarometrissa.

On hyvä muistaa, että vaikka toimintaa on pakko priorisoida taloudellisten resurssien puitteissa, on poliisilla kuitenkin velvollisuus suoriutua kaikista lakisääteisistä tehtävistään. Poliisilla on myös virkavastuu toimistaan, ja virkavastuu kohdentuu sekä tekemisiin että tekemättä jättämisiin. Vaikka poliisi tekee laaja-alaista yhteistyötä muiden viranomaisten sekä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa, on viimesijainen vastuu sisäisestä turvallisuudesta yksiselitteisesti ja lakisääteisesti poliisilla.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry

Jonne Rinne
puheenjohtaja

Mika Nygård
järjestöpäällikkö

Suomen Poliisijärjestöjen Liittoon kuuluu runsaat 11 000 jäsentä poliisista, oikeusministeriön hallinnonalalta ja hätäkeskuslaitoksesta.